

ارز تامین کننده منافع اقتصادی فروش نفت ایران؛ یورو یا دلار

اشاره

یکی از موضوعاتی که در سال‌های اخیر توجه کشورهای عضو اوپک را به خود جلب کرده، کاهش قدرت خرید دلارهای نفتی است، به گونه‌ای که برخی از کشورها خواهان جایگزینی ارزهای دیگر از قبیل یورو به جای دلار شده‌اند. اما آیا در شرایط کنونی بازار و تجارت نفت چنین جایگیزی امکانپذیر است؟ آقایان غلامحسین حسن تاش کارشناس ارشد اقتصاد انرژی و دکتر محمد مزرعتی معاون پژوهشی مؤسسه مطالعات بین‌المللی انرژی در صدد پاسخگویی به این سؤال و ارائه ساز و کارهای ممکن هستند.

کشورهای عضو اوپک طی ۳۰ سال گذشته حدود ۷۲ درصد درآمدهای اسمی خود را از دست داده‌اند. این کاهش، ناشی از تنزل ارزش دلار و تورم جهانی بوده است. قدرت واقعی خرید درآمدهای دلاری نفتی در بازارهای جهانی نفت تحت تاثیر دو عامل ارزش دلار در مقابل ارزهای مهم دیگر زمانی که کشورهای صادرکننده نفت از مناطق غیردلاری اقدام به واردات می‌کنند و تورم وارداتی خصوصاً از کشورهایی که تورم بالایی دارند، قرار گرفته است.

دلار آمریکا به عنوان ارزی مهم نقش ممتازی را در مبادلات بین‌المللی بر عهده دارد. براساس موافقتنامه "برتن وودز" ارزش دلار به مقدار مشخصی طلا تعیین شده و به همین ترتیب ارزش سایر ارزها به دلار ثابت شده بود و بنابراین سیستم نرخ‌های ارز ثابت بر جهان حاکم بود. سیستم "برتن وودز" در سال ۱۹۷۱ به صورت یک طرفه از طرف دولت آمریکا ملغی شد. و از آن تاریخ دلار دیگر به طلا وصل نبود. از این پس ارزش دلار در مقابل سایر ارزها شناور شد و در مقابل سایر ارزها کاهش یافت. از آنجا که نفت در بازارهای جهانی با دلار معامله می‌شود، کشورهای صادرکننده نفت زمانی که ارزش دلار کاهش می‌یابد و آنها مجبور می‌شوند از حوزه‌های غیردلاری خرید نمایند ارزش و قدرت درآمدهای دلاری خود را از دست می‌دهند. کشورهایی که کمترین مرادده تجاری با آمریکا را دارا هستند و بیشتر واردات خود را از مناطقی انجام می‌دهند که ارز آنها در مقابل دلار تقویت شده زیان بیشتری را از کاهش ارزش دلار متحمل می‌شوند. از طرف دیگر افزایش قیمت کالاها و خدمات در کشورهای طرف معامله اوپک، باعث می‌شود که اوپکی‌ها در ازای واردات، بخشی از قدرت خرید دلارهای حاصل از صادرات نفت خود را از دست داده و هر ساله هزینه‌های بیشتری را متقبل شوند. در واقع با افزایش قیمت‌های اسمی نفت گرچه بخشی از قدرت خرید از دست رفته جبران می‌شود ولی افزایش هزینه‌های تولید در کشورهای طرف تجاری اوپک باعث می‌شود که در یک دوره بعد، بخشی از هزینه تورم ایجاد شده، توسط کشورهای اوپک و از طریق واردات به آن کشورها بازپرداخت شود. در واقع دلارهای نفتی مجدداً به همان جایی که سرچشمه گرفته، برگشت داده می‌شوند.

برای تبیین دقیق‌تر روند بازگشت دلارهای نفتی باید

خریداری می‌کنند بلکه بخش عمده‌ای از صادرات به اوپک را نیز بر عهده دارند. کشورهای اوپک در صادرات نفت خود دلار به دست می‌آورند ولی برای واردات از کشورهای

طرف‌های تجاری اصلی کشورهای اوپک را بازساخت. طبق تحقیقات صورت گرفته کشورهای OECD نه تنها بخش عمده‌ای از نفت را از کشورهای اوپک

جدول شماره (۲): درآمدهای نفتی اوپک طی سال‌های ۱۹۷۰-۲۰۰۳

کشور	اسمی	واقعی	زبان	%
الجزایر	۲۶۰	۷۶	۱۸۴	۷۱
اندونزی	۲۵۲	۸۱	۱۷۳	۶۸
ایران	۵۰۹	۱۵۱	۳۵۹	۷۰
عراق	۲۷۰	۸۴	۱۸۶	۶۹
کویت	۳۳۷	۹۱	۲۲۶	۷۳
لیبی	۳۱۸	۱۰۵	۲۱۳	۶۷
نیجیریه	۳۸۱	۱۰۵	۲۷۵	۷۲
قطر	۱۱۱	۲۸	۸۴	۷۵
عربستان سعودی	۱۲۶۱	۳۸۵	۱۰۷۶	۷۴
امارات متحده عربی	۲۱۱	۹۸	۳۱۳	۷۶
ونزوئلا	۴۳۰	۱۱۸	۳۱۲	۷۲
اوپک	۴۷۴۴	۱۳۲۳	۳۲۲۱	۷۲

ماخذ: نرم افزار IIES-RPP

جدول (۱): سهم متوسط واردات اوپک از آمریکا و حوزه یورو طی سال‌های ۱۹۷۰-۲۰۰۳

کشور	منطقه یورو %	امریکا %
الجزایر	۵۹.۲	۹
اندونزی	۱۴.۲	۱۱.۷
ایران	۳۷.۱	۲.۹
عراق	۳۱.۸	۶.۶
کویت	۲۵.۸	۱۳.۸
لیبی	۵۵.۲	۲.۳
نیجیریه	۳۵.۴	۱۱.۵
قطر	۲۷.۹	۱۰.۵
عربستان سعودی	۲۵.۳	۱۷.۷
امارات متحده عربی	۲۳.۸	۸.۹
ونزوئلا	۱۹	۴۱.۵
اوپک	۲۸.۸	۱۳.۴

ماخذ: IIES, IIES-RPP, ۲۰۰۵